

Dersim'in başına geleni anlatamadık dünyaya

Uzun yıllardır tanıdığım Ali Baran'ı tek cümle ile tanımlamam istenirse, 'O fazlası ile bir Don Kişot' derim. Ali Baran belki de aynen Don Kişot'taki gibi artık çok kimsenin önemsemediği adalet, erdem ve irademizin sesi olmuş, notaya dökülmüş hali.

29.08.2018

Yavuz ÖZCAN

IMPNews - Uzun yıllardır tanıdığım Ali Baran'ı tek cümle ile tanımlamam istenirse, 'O fazlası ile bir Don Kişot' derim. Zaten gözlerimin içine baktığımda 'nasıl oldu' diyorcasına bir anlamı kendiliğimden yüklüyorum o bakışlara. Tanıdığım Baran, sözünü esirgemeyen, aceleci, dürüst, yardım sever, güçlüğün eziyet meyline başkaldıran, haklıdan yana, cesur, kararlı, adalet ve eşitlik dolu, doğru bildiğini yapan biridir adeta. Bu özellikleri uzatabilirim ve tümü de çok gerçek.

Ali Baran belki de aynen Don Kişot'taki gibi artık çok kimsenin önemsemediği adalet, erdem ve irademizin sesi olmuş, notaya dökülmüş hali. Sanki biraz da eskide kalmış bir masal gibi. Ama kendini unutturmayan, mutlaka bir yerlerden karşımıza çıkarak kendini hatırlatan insan yanımız ve bilincimizdir. Söyleşimizin bu bölümünde sorular sordum, yanıtlar verdi Ali Baran :

-Seni ilk Almanya'da tanıdım. Biraz da hafızanın uzak odalarına dalalım mı? Nerden geldin buralara, nereye gidiyorsun?

22 Aralık 1977'de Amed'deki bir konserde tutuklandım. Mardin Kapı'daki karakol çok soğuktu ve çok dayak yemiştim. Ardından tutuklandım bir kaç ay hapiste kaldım. O dönem Kürdçe şarkılar söylemek intihar etmek gibi bir şeydi. Beni de hapsedmelerinin sebebi o konserde Kürdçe kılam, stran söylememdi. Hapisten çıktıktan sonra 1978 Eylülünde kaçıp Almanya'ya geldim. 1980 askeri darbesiyle vatandaşlıktan ilk çıkarılan 13 kişiden biriyim. Yani ben de özgürlük hareketi içinden bugünlere geldim ve kendimi bu kazanımların sahibi olarak görüyorum. Binbir acı çekmiş bu halk kitlesinin bir parçası olarak kendimi de bu siyasi ve kültürel mirasın sahibi olarak görüyorum. Yani Kürd dili ve edebiyatının bugünlere gelmesini, Ehmedê Xani'nin, Kamuran Bedirxan'ın, Musa Anter'in, Mehmet Uzun'un, M. Emin Bozarıslan'ın ve nice

dengbêj ve bizim gibi sanatçıların eserleriyle taçlanan tarihi bir mirasın ve geçmişin kazanımı olarak görüyorum.

-Kaç yaşında şu mübarek sazı eline aldın merak ettim doğrusu?'

Tenbur çalıp kılam söylemeye 12 yaşlarında başladım. 7 yaşında davul çaldım, Annem bana bekmez parkacı, gewlik deriz biz, ondan bana davul yapmıştı, öyle müziğe başladım. İlk okulda çok Mahsuni şarkıları söyledim Kürdçe yasaktı, orta okulu Elazığ'da okudum orda folklor derslerine gittim ve yine şarkılar söyledim. Daha sonra Elazığ'da okuldan atıldım Dersim – Hozat lisesine gelip okudum. 1975 te ilk defa Hozat'ta sahnede Kürdçe söyledim. Daha sonraları İstanbul, Mersin, İskenderun ve Dersim'in kazalarında küçük konserler de sahneye çıktım. Tabi enselendim dayak yedim ve takiplere uğradım.

-Her kesin etkilendiği birileri vardır. Sen kimden etkilendin?'

Beni etkileyen kişi babamdır. Bizim ev sanki bir müzik okuluydu. Tanbur, keman daha sonra babamın 1962'de TRT Ankara dönüşünde cümbüş getirmişti, daha sonraları Almanya'da gördüm ki babam çoban

kavalı da çalıyordu, çok yetenekli idi ister istemez beni ilk etkileyen Mahmut Baran'dır. Dersim y6resinin tanınan ozanıdır. 1962'de ilk TRT Radyosuna giden ilk Dersimlidir. 1965'te Almanya'ya çalışmaya geldi, 1975'te aramızdan ayrıldı. 1985'te Hunerkom'da ilk kasetini yaptık, daha sonra 2001'de Kom M6zik'te kasetleri ve CD'si yapıldı, piyasada var T6rkiye'de satılıyor. Beni etkileyen ikinci kişi de annemdir. O da aramızdan ayrıldı, çok g6zel ağıtlar s6ylerdi. Benim 'Halepçe 6 Zindan' kasedinin başındaki ağıtaki ses annemin sesidir. 66nc6s6 ben k66kken 1960'larda Erivan ve Bagdat'ta yayın yapan K6rd radyolarının etkisi oldu. Her akşam, Arife Cizrewi, Hasan Cizrewi, Meyrem Xan, Qawis Axa ve Ayse şan'ı dinlerdim.

-K6rd medyası ile aranız nasıl, yeteri kadar ilgi g6steriyor mu?

Dengb6jler zamanında bug6nk6 gibi medya olanakları yoktu ama hala dinleniyorlar ve en çok tanınan sanatçılardır. G6n6m6zde hala 6yledir. Ben çıkardığım ilk alb6mle tanındım ve en çok satan alb6m6m de o oldu. Hatırladığım iki 6rneği vermek istiyorum. Kazakistan'ın Alma-Ata şehrinde yaşayan Pr. Dr. Nadir

Nadirov'la yapılan bir röportajda, 'en iyi Kürd sesleri kimlerdir' diye sorulmuştu. Nadirov, benim de ismimi telaffuz etmişti. Hatta Orta Asya'daki Kürdlerle yapılan bir TV programında "Hangi Kürd sanatçıları tanıyorsunuz" diye sormuşlar, onlar da beni dinlediklerini söylemişlerdi.

Tüm Kürd TV'leri sanatçıları siyaset aracı olarak görmüşlerdir. Sanata ve sanatçıya pek önem vermezler. Hatta bazıları sanatçıları asker olarak görüyor. Düşüncesine yakın olmayan sanatçının kliplerini dahi yayına almıyor. Sanatçı hangi TV'ye gitse diğeri ambargo uyguluyor.

Kürd basını halkın sanatı, dili ve kültürüyle uğraşmalı ve geçmişini bu çağa taşıyan eski ve yeni dengbêjlerine, sanatçılarına, yazar ve aydınlarına sahip çıkmalı. Çünkü dengbêjler yaşayan birer canlı tarihtir. Yani halk ozanları olmasaydı Kürd halkının tarihi bugünlere kadar gelmez ve yaşamazdı.

-Doğrusu Kürd sanatçıları hep tek tüfek bilirim, yani birlikte iş yapmalarında sanki bir sorun var, öyle midir?

Maalesef biz Kürd sanatçıları galiba ya aşiret ve ağalarımızı ya şêx ve dedeleri örnek almışız ya da Kürd siyaset ve partilerinin etkisi altında kalmışız, ki bir araya gelmiyoruz.. Ortak alanımız müzik albümleri veya görsel DVD, sinema alanlarıdır ama maalesef bir araya gelemiyoruz. Geceler ve Newrozlarda bir sahneyi paylaşıyoruz. O da geceyi düzenleyen siyasi partiler veya kurumlar sayesinde oluyor. Biz kendimiz, siyasi örgüt ya da partiler olmadan konserler düzenleyemiyoruz. Çünkü partilerimiz sağ olsunlar, sanki bu konserler ve geceler için kurulmuşlar. Onlar yapar, çağırır, biz gider 20-30 dakikada acele acele birkaç kılam arka arkaya söyler çıkarız. Türkiye’de devlet sanatçısı, bizde Parti sanatçısı imtiyazları var haliyle.’ Yani gözümü kaparım vazifemi yaparım tarzı. Bazıları da daha üst perdeden çaralar konumlarını.

-Yıllar sonra memlekete gittin. Neler olmuştu, bıraktığın gibi mi kalmıştı, nasıl gördün memleketin halini, ahvalini?

Ana kaynağımız tarumar edilmiş, köylerimiz boşaltılmıştı. Adeta Avrupalara taşınmıştı, ta Amerika, Kanada Avustralya’ya kadar yayılmıştı insanlarımız. Dünyanın dört bir yanına savrulduğunu biliyordum ama görmek çok acı.

Ben ülkeyle sürekli ilişkilerimi canlı tuttum. Burdaki insanlarla halkımla ilişkilerim iyi, yani halkın içindeyim. Her ot kendi kökü üstünde biter, her kuş kendi dilinde öter. bizde öyle oldu zaten 1992’de Alman Pasaportuyla döndüm ama Dersime 1999 da girebildim. Olağanüstü bölge diye beni Dersim’e sokmadılar, İstanbul, İzmir Mersin, Antalya’da gecelere katıldım ama Kürdistan’da izin verilmedi. Ancak 2002 ve 2003’te Munzur Festivali’ne katıldım, Elazığ, İstanbul gibi yerlerde Radyo programlarına katıldım. Diyarbakır’da televizyon programına katılabildim.

-Köyüne ilk gittiğinde hafızana kaydettiğin ve hala öylece canlı duran görüntüyü hatırlıyor musun?

Yirmi yıl sonra 1999’da köyümü gördüğümde şoke oldum. Çünkü eskisinden bir otuz yıl daha kötüye gitmişti. Yani maddi ve manevi olarak geriye gidilmişti. İnsanlarımızda artık mekanikleşmiş gibiydi. O eski sıcak dostluklar, birbirlerini koruma ve kollama duyguları azalmıştı. Her köylümüzün artık bir televizyonu vardı. Ve bu televizyon onları sistemin içine almış, beyinlerini yakamaya başlamıştı. Yüzyılların getirdiği o zalim yapı ve devlet yasaklarla uğraşa dursun, insanlar eli kolu bağlı kalmış durumda. Almanya’da akrabası olan gönderilen harçlıkla yaşamış ve ölmemiş. Ya Almancısı olmayan, tarla desen süremez, mazot parası yok, bağ-bostan desen suyu yok. İki koyun ve ineği var, onu da besleyecek gücü olmayınca satmış. Yani anlayacağınız hep fakir toplum. Tıpkı 1937 yıllarındaki gibi. Yani dar bir alana sıkıştırılan Dersimliler, aç ve perişan.

-Seni dinleyince Őu Dersim topraklarında neden bu kadar ozan, Őair, sanatçı çıkıyor, bir nedeni var mı yoksa toprağının çok verimliliğinden mi kaynaklanıyor diye düşünüyorum.

Babam ve annemin ağıtları en çok Dersim 1938 deki katliamı anlatır, bizat bizim Aileden 23 kişi diri diri yakılmıştır, yani bir ot mergine elleri bağlanıp sonra kadın, çocuk, yaŐlı erkeklere dipçik ve kasaturalarla saldırıp zorla mereğın içine koymuŐlar ve benzin dökerek yakmışlar. Bunları maalesef Ermeniler gibi dünyaya anlatamadık, yapılanlar yapana kar kaldı Őimdi de unutuldu. Daha 5-10 sene ve bugün hala yanan ormanlarımız gibi, katledilen yıkılan köyler gibi. Dersimliler birincisi Kurmanc, Zaza ya da Alevi olduklarından dolayı sürülmüş talan edilmiş, çıban baŐı olarak damgalanarak her Őeye reva görülmüşler, ezdikçe ezgileri çoğalmış ve ezilmiŐliğı bilince çıkarmış, ama kendi aralarında birliğı olmamış bir yöre ve asimilasyonun en ağırını yaşamış. Sol örgüt kurucuları, sendikacılar yani aydınlanmada ön safhada yer almışlar, bunun içindir ki devlet dairelerinde 'Tunceli' denince rahatsız olur memurlar. Sanırım okuma oranının yüksek olması, sol siyaset geleneğinin olması buna kaynaklık ediyordur.

-Peki bu okur-yazarların iktidar/devlet sempatisine ne dersin, araya biraz da aydınlık serpiŐtirelim mi?

Aydının iktidar/devlet sevgisi, el alıp basamak atlama arzusu Osmanlı'dan, Cumhuriyet'e devretmiştir. Bugün karŐılaŐtığımız durum da, bir istisna olmaktan çok bir kural gibi. Belki de bu kadar ŐaŐırtıcı olan, bu kuralın bu denli açıktan organize edildiğı başka bir dönemin olmamasıdır. Tuhaf ama gerçek bu bence. Bazen düşünükçe kafamı duvara vurmak istiyorum. Be kardeŐim diyorum kendime, neden biz hudutlarımızın ötesinde hatta kıtalar ötesi yazarları, önderleri, teorilerini ezberledik iyi hoŐ ama neden, yani başımızda ki bir Dersimli Dr. Nuri'yi, Seyid Rıza'yı ya da Teyip Ali'yi göremedik, tanımadık ve anlayamadık. Ya da Őöyle diyeyim. Çin Seddini, Moskova'nın Kızıl Meydanı'nı, Berlin'i, Paris'i merak edip durduk da, yani başımızdaki bir Xarput'u, Pertek'i, Kamag'ı ya da Diyarbekir'i, Urfa'yı, Mardin'i tanımayı oradaki ev yapma tekniğini inceleyip de öğrenmeye çalışmadık. Hep başkalarını tanıyıp onları savunduk, kendimizi tanımaya fırsat bırakmadık. Türk aydınının durumundan farklı mı bizim durumumuz sanki.

-Ne olacak aydınların aydınlatmayan hali peki?

Aydınların durumunu rahmetli Mahsuni Baba'nın bir Őarkısında dediğı 'Ne dertler gördüm derman çıktılar, ne Aliler gördüm Ömer çıktılar' sözleri iyi tarif ediyor. Burnunun dibini görmeyen ve kendine aydın diyenler hayli çok ne yazık ki. Gelecek kuŐağda da birŐeyler kalsın diye kaçımız bunun üzerinde inclemelerde bulunup kültür zenginliğimizdir diye korumaya çalıştık? Kısacası, yaŐadığımız coğrafya yani Dicle ile Fırat havzası, Mezopotamya'yı göremedik, öğrenmedik. Onun folklorunu, yaşamış kavimlerin yarattığı medeniyetleri ve içinden çıkardığı önderleri öğrenemedik, tanımadık. Peki burnumuzun dibindeki değerleri, hazineleri göremeyenler, bilmem dünyanın ta neresindekini görebilir mi? Biz Aleviler ve sosyalistler, başka kültürleri tanıyıp anlamaya çalışırken kendimizin öz değerlerinden uzaklaŐtık. Yoksa birileri bizi tuzağda mı düşürdü bilemiyorum.

-Sanırım Alevi olanların da bir farkı yok yani, onları ayırmıyorsun?

Bu söylediklerimle biraz da kendimizle hesaplaşmamız gerektiğini his etmemdir. Öyle inanıyorum ki, benim gibi binlerce insan bunu yavaş yavaş his ediyor, ama kendini eleştirmekten ya kaçıyor ya cesaret etmiyordur. Kendimizi yani dedelerimizi, babalarımızı, analarımızı kısacası insanımızı anlayamamak, göçüp gidenler o kutsal Munzur'un, Düzgün Baba'nın, Sarısaltıkların birer parçasıydılar, o hazinenin birer temel taşıydılar, Biz onları anlamadan, özümsemeden, yeni nesile nasıl tanıtı biliriz? İnternational olmakla neler kaybettiğimizi artık anlamalıyız. Dostlarımızın da artık bunları görmesi lazım. İçine düştüğümüz tuzağı artık görmeliyiz. Her gün bir yaşlının öldüğü Dersim'de, gidenlerle birlikte birer birer parçalarımız olan folklor, dil din, ziyaretlerimiz gittiğinin farkında değiliz. Birkaç yıl sonra kılaamlarımızı anlayan kimse de kalmayacak böyle giderse. Kılam söylemek yetmiyor, yeni nesillere o kılamları, kim söyleyecek kim özümsetecek?

-Sürgün hayatı nasıl bir etki bıraktı sende, memlekette sürgün edildikten sonra bir de sürgünde sürgünü yaşamak nasıl bir duygu?

Sürgün bazılarına göre hapisneden de beter, ama biz hapisaneleri okula çeviren yiğitlerin evlatlarıyız, arkadaşlarıyız. Dersim'deki insanlar da sürgün edildiler ta Yavuz döneminden beri. Kürdler kendi topraklarından sürgün yaşıyor. Ama bu kadar baskıya rağmen Kürdleri asimile edemediler. Çünkü bizim folklorumuz, dilimiz 4 bin yılın getirdiği derinliği taşıyor, kolay kolay kaybolmaz ve yok edilemez. Bizim hepimizin varlığı bu zengin dilin varlığından geliyor, 90 yıldır Cumhuriyet kurulmuş, isimleri dillerinin yarısı hala Kürdçe, Arapça, Fransızca ve Farsça etkisindedir. Geçmiş olmayanın geleceği olamaz sözünü söyleyen boşuna söylememiştir.

-Sürgünde ölen Ahmet Kaya ile samimiyetiniz nasıldı, zaman zaman dertleştiginiz olur muydu?

Ahmed'i daha 1977'de tanımıştım, genç biriydi. İstanbul'da bir geceye bizi çağırışlardı o gecede Ahmed'e sahne vermediler bozulmuştu, daha sonraları Avrupa'daki Yılmaz Güney'i anma gecelerinde görmüştüm, Kürdçe'den çok etkilenirdi, bana hep 'Xalo' derdi. 1992'de ben ve Melike Demirağ, Ş.Yurdatapan Türkiye'ye döndüğümüzde bana hoşgeldin diyenler arasındaydı. Tabiki eski Ahmet değildi, tanınan ama kuşkuyla bakılan biri olmuştu artık. Çünkü Kürd özgürlük hareketine sempati duyardı, işte olanlar o gecede oldu, zaten o yapmacık sanatçılıktan bezmişti. Bir çıkış arıyordu ve onu orda yaptı ve benim yıllar önce başıma gelen onun da başına geldi. Ve Türkiye'yi terketti. Kürd sanatçılara diyeceğim, onlar para kökenli desenez daha doğru olur aslında. Onlar kurt kapanındaki tücar ve mafya babalarının birer oyuncağı, altın yumurlayan tavuk gibiler, onlardan ne tepki beklenir ki, kapris ve şöhret sevdalısı zavallılar....Onlar gibisi yurt dışında da var. Ayakta kalmak için ezan okuyan, partilere dalkavukluk yapan, özgürlüğünü yaşayamayan çok sanatçı var maalesef.